

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.341.4

СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

SOCIAL AUDIT IN THE SYSTEM OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS

Бержанір АЛ.

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри філософії та суспільних дисциплін,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бержанір І.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Berzhanir Anatolii

Candidate of Sociological Sciences,
Associate Professor of the Department of Philosophy and Social Sciences,
Pavlo Tychuna Uman State Pedagogical University

Berzhanir Inna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
of the Department of Finance, Accounting and Economic Security,
Pavlo Tychuna Uman State Pedagogical University

У статті визначено важливість взаємозв'язків економічної і соціальної політики, що становить фундаментальні основи для поступального соціально-економічного розвитку країни. Для вирішення цих завдань доведено актуальність зростання масштабів соціальної відповідальності бізнесу як необхідної передумови його участі у підвищенні рівня і якості життя громадян. Проаналізовано теоретичні підходи учених щодо визначення сутності соціального аудиту як феномену сучасної ринкової економіки. Встановлено, що діагностування реалізації підприємницькими структурами соціальних програм і проєктів має відбуватися на основі визначених міжнародних документів. Обґрунтовано напрями удосконалення системи соціального аудиту у контексті його впливу на покращення фінансових результатів компанії через підвищення ефективності соціальної діяльності.

Ключові слова: соціальний аудит, соціальна відповідальність, бізнес, індикатори соціального аудиту, соціальна звітність, стейкхолдери.

В статье определена важность взаимосвязей экономической и социальной политики, которые составляют фундаментальные основы для поступательного социально-экономического развития страны. Для решения этих задач доказана актуальность роста масштабов социальной ответственности бизнеса как необходимой предпосылки его участия в повышении уровня и качества жизни граждан. Проанализированы теоретические подходы ученых к определению сущности социального аудита как феномена современной рыночной экономики. Установлено, что диагностирование реализации предпринимательскими структурами социальных программ и проектов должно происходить на основе определенных международных документов. Обоснованы направления совершенствования системы социального аудита в контексте его влияния на улучшение финансовых результатов компании путем повышения эффективности социальной деятельности.

Ключевые слова: социальный аудит, социальная ответственность, бизнес, индикаторы социально-аудита, социальная отчетность, стейкхолдеры.

The article identifies the importance of the relationship of economic and social policy in the conditions of functioning of all spheres of the state's life. Such conditionality is the foundation for sustainable progressive socio-economic development of society. An important strategic direction here is expanding the scale, volume and intensity of social responsibility of business as a necessary important factor in its participation in the development of the social sphere and improving the level and quality of life of citizens. The influence of the laws governing the growth of interdependencies between the economy and social development objectively determines the need for introducing into practical activities of corporations, firms, social audit companies as a new mechanism for managing the system of financial, economic, organizational and social and labor relations. Scientific research of the essence and mechanisms of social audit implementation is necessary for the growing importance of the systematic application of social control over the functioning of business activities. An analysis of the theoretical interpretations of scientists to determine the methodological foundations of social audit as a reality of a market economy showed their diversity. The essence of social audit as a process of diagnosing the activities of a company that implements a socially responsible model of behavior is substantiated. Important here is the analysis of the volumes of its specific areas of activity for the development of its own personnel, customer care, improving social infrastructure, cooperation with the local community, and work to ensure environmental safety. The main objective of the audit is to determine the level of reliability of the data presented in non-financial reports in order to increase the level of trust in the company from consumers, business partners, representatives of authorities and local self-government. It is established that the diagnosis of the implementation of social programs and projects by business entities based on certain international documents. The directions of improving the social audit system in the context of its influence on improving the financial results of the company by increasing the efficiency of social activities are justified.

Key words: social audit, social responsibility, business, social audit indicators, social reporting, stakeholders.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Економічний розвиток як один із чинників прогресивного поступу суспільства передбачає також дотримання відповідних соціальних нормативів, які виходять із спільних цінностей, норм і правил. Таким чином забезпечується взаємозв'язок економічної і соціальної політики, що синергетично підсилюють одна одну та формують основи для сталого соціального розвитку держави.

Оптимальною формою такого зв'язку є система соціальної відповідальності бізнесу, яка повсюдно застосовується у західних країнах і протягом останніх років поширюється також і в нашій країні. Закономірності і чинники зростання взаємозалежностей між економічною та соціальною сферами об'єктивно зумовили впровадження соціального аудиту як своєрідного інструменту управління системою фінансово-економічних, організаційно-управлінських та соціально-трудова відносин. Тому наукові дослідження сутності і механізмів його реалізації необхідні для підвищення значущості соціального контролю функціонування підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Теоретичні основи і методологічні підходи до розуміння сутності соціального аудиту, його ролі і значення для подальшого впровадження соціальної відповідальності, аналіз механізмів, функцій і напрямів здійснення, а також дослідження впливу на нього різноманітних соціально-економічних чинників обґрунтували у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Балакірева, Б. Бондарець, С. Буко, М. Буковинська, М. Гриценко, Р. Ватьє, С. Волков, О. Данилюк, Т. Калінеску,

О. Мазурик, Н. Марушко, В. Мешков, О. Мітрофанов, Ю. Одегов, С. Полякова, Ю. Попов, А. Свиридов, О. Судаков, М. Чижевська, О. Чутчева, Дж. Хамбл, М. Шигун, П. Шлендер, О. Шулул та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Об'єктивно причиною появи і розвитку феномену соціального аудиту став комплекс різноманітних чинників, які виявляють свій вплив на зростання значущості взаємозалежності між економічною і соціальною сферами в умовах трансформаційних процесів, характерних для національної економіки.

За таких умов невирішеною є проблема дослідження зв'язків між соціальним прогресом країни та її економічним зростанням. Особливо важливе тут наукове обґрунтування особливостей реалізації соціальної відповідальності бізнесу в аспектах підвищення потенціалу людського капіталу, розвитку соціальної інфраструктури, забезпечення сприятливого екологічного середовища та гарантій соціальної безпеки суспільства.

Соціальний аудит як необхідний складник соціальної відповідальності має бути досліджений на основі комплексного підходу до його застосування та оцінки як засобу вимірювання впливу окремого підприємства на соціальний розвиток суспільства загалом. Аудит соціальної відповідальності повинен визначати рівень соціальної активності менеджменту компанії, формальні та неформальні внутрішні правила організації, ставлення до неї стейкхолдерів, якість міжособистісних і професійних відносин тощо.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є теоретичний аналіз сутності соціального аудиту в контексті його

взаємозв'язку з реалізацією принципів соціальної відповідальності бізнесу, дослідження особливостей виконання завдань аудиту з метою його позитивного впливу на оптимізацію процесу соціально відповідальної діяльності підприємницьких структур.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Соціальний аудит є формою гармонізації інтересів бізнесу, громадян і суспільства, який актуалізує необхідність забезпечення соціальних гарантій і стандартів. Важливою є реалізація очікувань, пов'язаних із діяльністю бізнес-структур із впровадження різноманітних соціальних програм і задоволення соціальних запитів громадян.

Предметом соціального аудиту, за визначенням О. Сотули, є достовірна й об'єктивна інформація, що надходить з усіх рівнів обстеження соціально-економічних стосунків через аналіз чинної нормативно-правової документації (закони, укази, угоди, договори, накази, положення, статути, стандарти, інструкції та інші нормативні акти), а також оцінка інформації, отриманої за допомогою досліджень, опитувань, інтерв'ю, моніторингу статистичних даних тощо [1, с. 144].

Український вчений О. Мазурик під соціальним аудитом розуміє універсальну технологію комплексної перевірки реального стану соціального об'єкта відповідно до прийнятих стандартів, формальних норм та положень. Універсальність соціального аудиту означає можливість його застосування для вирішення різних завдань управлінської діяльності в різних сферах життєдіяльності суспільства (економічній, політичній тощо) та на різних рівнях: організаційному (корпоративному), галузевому, регіональному. Об'єктом соціального аудиту можуть виступати як окремі організації та їхня діяльність, так і галузь, регіон загалом, а також

окремі види документів (соціальні звіти, проекти, програми) [2, с. 80].

О. Чутчева [3, с. 44] інтерпретує соціальний аудит як перевірку даних щодо дотримання соціальних стандартів з метою висловлення незалежної думки аудитора про їхню ефективність та відповідність вимогам нормативно-правових актів. Вона вважає, що, висвітлюючи основні напрями наукового осмислення соціального аудиту, треба враховувати різні рівні його застосування:

– державний: проведення контролю щодо дотримання чинного соціально-забезпечувального законодавства;

– регіональний: комплексний аналіз соціальної сфери регіону для отримання об'єктивних даних щодо реалізації програм соціально-економічного розвитку регіону та дотримання соціально-забезпечувального законодавства на рівні регіону;

– локальний: комплекс заходів з аналізу всіх соціально-забезпечувальних відносин, що становлять соціальну діяльність на підприємстві, з урахуванням специфіки виробництва [3, с. 44].

Таким чином, можна стверджувати, що соціальний аудит – це процедура діагностування соціально відповідальної поведінки компанії загалом та, зокрема, її діяльності щодо розвитку персоналу, турботи про споживачів, удосконалення соціальної інфраструктури, співпраці з місцевою громадою, зниження екологічних ризиків тощо. Основне завдання аудиту полягає в тому, щоб визначити рівень достовірності даних, поданих у нефінансових звітах, з метою підвищення рівня довіри до компанії з боку споживачів, ділових партнерів, представників органів влади та місцевого самоврядування (рис. 1).

Соціальний аудит, на відміну, від різних державних інспекцій, має не тільки оцінити достовірність інформації та виявити розбіжності, але і визначити основні джерела таких відхилень

Рис. 1. Індикатори соціального аудиту

Джерело: розроблено автором

для того, щоб показати резерви підвищення ефективності функціонування компанії. Аудит спрямований на оцінку ефективності функціонування всієї системи управління, і тому виявлені порушення мають розглядатися не як окремі факти, а як шлях, що веде до удосконалення всієї системи менеджменту організації.

Протягом останніх десятиріч світова практика проведення соціального аудиту передбачає використання міжнародних документів:

- стандарту соціальної звітності компаній AA1000 AS, який призначений для вимірювання результатів діяльності компанії з етичних позицій і надає процедуру і набір критеріїв, за допомогою яких може бути здійснений соціальний і етичний аудит їхньої діяльності;

- керівництво із соціальної відповідальності ISO 26000 – аналіз того, як бізнес буде підвищувати свій рівень соціальної відповідальності, забезпечуючи прозору й етичну поведінку;

- стандарт корпоративної соціальної відповідальності SA 8000 – спрямованість на дотримання компаніями прав людини та вдосконалення умов праці найманих працівників;

- керівництво із звітності у сфері сталого розвитку Глобальної ініціативи із звітності GRI (The Global Reporting Initiative) – міжнародний стандарт звітності з питань сталого розвитку для добровільного застосування організаціями (показники для звітності з соціальної, екологічної та економічної діяльності компанії).

Зауважимо, що не можна стверджувати те, що вітчизняна система соціальної звітності є повністю суспільно відкритою, що ставить під сумнів її здатність відображати реальний стан справ із вирішення соціальних проблем. У зв'язку з цим необхідне залучення третьої, незацікавленої, сторони для верифікації та оцінки звіту. Є потреба в оцінці нефінансових звітів незалежними аудиторськими компаніями, які мають нести відповідальність за достовірність і об'єктивність інформації, опублікованої у звітах. Окрім того, аудитор підтверджує, що результати, отримані під час розроблення звіту, будуть упродовжені і використані в подальшій практиці соціальної відповідальності корпорації [4].

Подальший розвиток досліджень соціального аудиту в Україні та практик його застосування можна уявити через визначення соціальних контекстів. На нашу думку, першим таким перспективним контекстом є соціальна відповідальність. Окрім фактичних здобутків українських корпорацій на цій ниві, до аналізу мають бути залучені результати соціологічних досліджень щодо розуміння змісту соціальної відповідальності громадськістю та представниками бізнес-структур. Тому національна модель соціального аудиту повинна спиратися на наявні

практики соціальної відповідальності, які мають бути широко інтегровані в діяльність вітчизняних компаній та державних структур, що відповідають за дотримання життєвих стандартів населення [5, с. 111].

Як зазначають науковці, із проведенням соціального аудиту виникає можливість по-новому сформулювати ключові принципи практики корпоративної соціальної відповідальності й ефективніше реалізовувати заходи корпоративної політики, спрямовані на поліпшення фінансових результатів за рахунок підвищення ефективності та зайнятості трудових ресурсів, формування позитивного іміджу і прихильності споживачів тощо. Інструментарій соціального аудиту розроблений таким чином, щоб надавати управлінському персоналу, а також акціонерам можливість виявити додаткові ресурси підвищення ефективності соціальної політики. Соціальний аудит для менеджерів є також практичним засобом для виявлення, вимірювання, оцінки й інформування про свою соціальну діяльність [6, с. 17].

Соціальний аудит визначає реальні показники соціальних практик компаній і порівнює їх із результатами діяльності інших підприємств та з очікуваннями стейкхолдерів. Соціальний аудит оцінює поведінку компанії у сфері людських ресурсів, відносин із місцевою громадою, екології тощо. Такий аудит соціальної відповідальності є індикатором можливих проблем у разі невідповідності цілей компанії із реальною практикою її діяльності.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Протягом останніх десятиріч відбувається поступовий процес розширення соціальної відповідальності та соціального аудиту. Соціальний аудит є механізмом, який дає змогу мінімізувати соціальні ризики, пов'язані з недостатнім рівнем розвитку вітчизняної економіки і, як наслідок, нерозвиненістю соціальної сфери.

За умови інтенсифікації соціальний аудит може стати надійним чинником зростання соціальної відповідальності, результати якого впливатимуть на формування рішень у сфері стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Тому необхідно активізувати наукові пошуки, присвячені дослідженню конкретних проблем соціальної відповідальності та соціального аудиту на рівні галузі, регіону, компанії. Прийняття управлінських рішень щодо соціальних проблем на основі рівноправного діалогу між роботодавцями, працівниками та місцевою владою дає змогу компаніям досягати фінансової віддачі від соціально відповідальної поведінки і сприятиме зміцненню їхньої фінансової стійкості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сотула О.В. Соціальний аудит: можливості та перспективи застосування на регіональному рівні. *Вісник Черкаського університету. Економічні науки*. 2013. № 4. С. 142–147.
2. Мазурик О. Суспільні функції та можливості соціального аудиту. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія*. 2013. Вип. 1. С. 79–83.
3. Чутчева О.Г. Соціальний аудит як інститут права соціального забезпечення. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 40–46.
4. Бержанір А.Л. Соціальна звітність як елемент системи соціальної відповідальності компаній. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. URL: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017> (дата звернення: 10.11.2019).
5. Мазурик О.В. Соціальний аудит як сучасна діагностична технологія: теоретико-методологічні засади дослідження, західний досвід, вітчизняні перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2015. № 1148. Вип. 34. С. 107–113.
6. Дерій В., Саченко С., Бабій Л. Соціальний аудит у контексті посилення вимог до корпоративної соціальної відповідальності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2016. № 5. С. 17–26.

REFERENCES:

1. Sotula O.V. (2013) Socialnyj audyt: mozhlyvosti ta perspektyvy zastosuvannja na rehionaljnomu rivni [Social audit: opportunities and prospects for application at the regional level]. *Bulletin of the University of Cherkasy. Economic sciences*, no. 4, pp. 142–147.
2. Mazuryk O. (2013) Suspiljni funkciji ta mozhlyvosti socialjnogho audytu [Social functions and opportunities of social audit]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kiev. Sociology*, vol. 1, pp. 79–83.
3. Chutcheva O.G. (2013) Socialnyj audyt jak instytut prava socialjnogho zabezpechennja [Social audit as an institution of social security law]. *Actual problems of law: theory and practice*, no. 26, pp. 40–46.
4. Berzhanir A.L. (2017) Socialjna zvitnistj jak element systemy socialjnoji vidpovidalnosti kompanij [Social reporting as an element of the corporate social responsibility system]. *Global and national economic problems*, no. 16. Available at: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017> (accessed 10 November 2019).
5. Mazuryk O.V. (2015) Socialnyj audyt jak suchasna diagnostychna tekhnologhija: teoretyko-metodologichni zasady doslidzhennja, zachidnyj dosvid, vitchyzniani perspektyvy [Social audit as a modern diagnostic technology: theoretical and methodological foundations of the study, western experience, domestic prospects]. *Bulletin of the Kharkov National University named after Karazin. Series: Sociological studies of modern society: methodology, theory, methods*, no. 1148, vol. 34, pp. 107–113.
6. Derii V., Sachenko S., Babii L. (2016) Sotsialnyi audyt u konteksti posylenia vymoh do korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti [Social audit in the context of strengthening the requirements for corporate social responsibility]. *Accounting and Auditing*, no. 5, pp. 17–26.